

Kutu 2.1

Firma Görüşmelerinden Elde Edilen Bulgular

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) bünyesinde, reel sektör firmaları ile yüz yüze yapılan görüşmelere dayanan "Reel Sektöre İktisadi Mercek" adı altında çalışmalar yürütülmektedir.¹ Bu kutuda, Nisan-Haziran 2022 döneminde yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular özetlenmektedir.

Görüşmelerden edinilen bilgiler yılın ikinci çeyreğinde iktisadi faaliyetin önceki çeyreğe yakın bir görünüm sergilediğine işaret etmektedir. İhracat ağırlıklı faaliyet gösteren firmaların iktisadi faaliyetteki sürükleyici rolü devam ederken, yurt içi satışların da önceki döneme kıyasla sınırlı da olsa daha olumlu gerçekleştiği gözlenmiştir.

Yurt içinde ihtiyaca yönelik özellikle dayanıksız ve yarı dayanıklı mal grubundaki harcamaların daha canlı olduğu, zorunlu olmayan ve ertelenebilir nitelikteki dayanıklı mal talebinin görece yavaşladığı gözlenmiştir.

Salgından çıkış, finansman koşullarının desteği, kampanyalar ve turizmdeki hareketlilik satışları destekleyen başlıca faktörler olarak öne çıkmıştır. Buna karşılık, fiyatlar genel seviyesinin ve tedarik sorunlarının yurt içi talep üzerinde baskı oluşturmaya devam ettiği görülmüştür. Önceki dönemlerde öne çekilen talep ve Haziran ayında yapılan düzenlemeler ile kredi kartı harcamalarına getirilen değişiklikler satışları baskılayan diğer unsurlar olarak ifade edilmiştir.

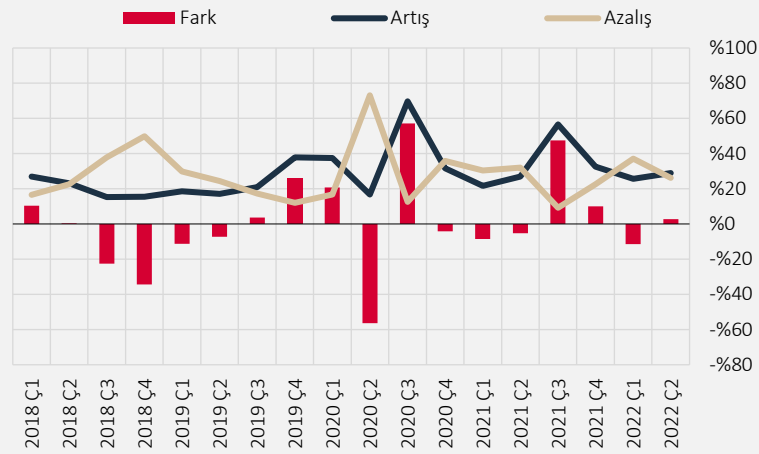
Gıda ve hızlı tüketim ürünlerinde ilk çeyrekte tedarik kaygılarına bağlı olarak bazı ürünlerde stok alımı yapılmasının mevcut çeyrekte satışları bir miktar baskıladığı aktarılmıştır. Turizm faaliyetlerinin yoğun olduğu bölgelerde hazır giyim satışlarının canlılığını koruduğu iletilmiştir. Beyaz eşya ve mobilyada firmaların kampanyalarla talebi canlı tutmaya çalıştığı ifade edilirken, kredi kartına ilişkin düzenlemenin satışları sınırlayıcı yöndeki etkisinin daha çok mobilya sektöründe hissedildiği not edilmiştir. Otomotiv sektöründe güçlü talep görünümünün devam ettiği, ancak tedarik sorunları nedeniyle talebin satışlara tam olarak yansımadağı aktarılmıştır. Konut satışlarında yabancılara satışlar daha olumlu seyretmektedir. Firmalar, üçüncü çeyrekte turizme bağlı gelişmelerin ve Temmuz ayında yapılacak ücret ayarlamalarının satışlardaki yavaşlamayı sınırlayacağına yönelik beklentilerini aktarmışlardır.

Salgın döneminde avantajlı bir çıkış yakalayan ihracatta, bu dönemde de güçlü görünümün korunduğu görülmüştür.

Salgın ve Rusya-Ukrayna çatışması nedeniyle Türkiye'ye yönelen talebin ihracatı desteklemeye devam ettiği, firmaların da yeni pazarlara ve müşterilere erişim iştahının canlılığını koruduğu gözlenmiştir. Bununla birlikte, küresel enflasyondaki artışın başta AB olmak üzere yurt dışı talep üzerinde baskı yaratmaya başladığına dair anekdotlar paylaşılmıştır.

İhracatın hazır giyim, mobilya, otomotiv yan sanayi gibi sektörlerde daha güçlü devam ettiği; ana metal, otomotiv ana sanayi ve beyaz eşya sektörlerinde ise önceki döneme göre yavaşladığı ifade edilmiştir. Hazır giyim ihracatında Türkiye'ye kayan talebin olumlu etkisinin salgın kısıtlamalarının kalkmasıyla daha hissedilir hale geldiği, Rusya'nın talebini Türkiye'ye yönlendirmesinin de satışlara ilave destek olduğu görülmüştür. Beyaz eşya ihracatında, salgın dönemindeki yoğun talebin ardından normalleşme olarak da nitelendirilebilecek bir eğilimin başladığı ifade edilmiştir. Mobilyada ihracata yönelim ve pazar çeşitlendirme saiki gücünü korumaktadır. Otomotiv ihracatında tedarik sorunları etkili olmaya devam ederken otomotiv yan sanayiinde Uzak Doğu'dan kayan talebin pozitif etkisi sürmektedir. Turizmde şehir otellerindeki canlılığın beklenenin üzerinde seyrettiği, Avrupa talebinin de güçlü olduğu bilgileri paylaşılmıştır.

¹ Bu çalışmanın temel amacı; farklı sektörlerdeki firmalarla görüşmeler yaparak dönemsel üretim, yurt içi ve yurt dışı satış, yatırım, istihdam, kredi koşulları, maliyet ve fiyat gelişmelerine ilişkin zamanlı bilgi edinmek, iktisadi faaliyeti yakından takip etmek ve TCMB ile reel sektör temsilcileri arasındaki iletişimi geliştirmek olarak belirlenmiştir. Yarı yapılandırılmış şekilde gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular, para politikası kararları için nitelikli ve zamanlı bir bilgi kaynağı oluşturmaktadır. Görüşmeler sektörel, bölgesel ve ölçek düzeyinde toplam iktisadi faaliyet içindeki ağırlıkları dikkate alınarak oluşturulan örneklem çerçevesinde imalat sanayi, ticaret ve hizmet sektörlerindeki firmalar ile gerçekleştirilmektedir. Grafikler, firma görüşmelerinden elde edilen anekdotal bilgilerin konularına göre sayısallaştırılmasıyla üretilmektedir. Bu çalışma, firma görüşmeleri esas alınarak yapılan değerlendirme ve çıkarımları içermekte olup, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının görüşlerini yansıtmamaktadır. Elde edilen bilgi, bulgu ve grafikler daha sonra yayımlanacak resmi istatistik, bilgi ve bulgularla farklılık gösterebilir.

Grafik 1: Firmaların Talep Algısı* (Önceki Çeyreğe Göre)

Kaynak: TCMB RESİM.

* Talep Algısı, firmaların mevcut satış gerçekleştirmeleri, siparişleri ve beklentileri dikkate alınarak yapılan değerlendirmeyi göstermektedir. Fark olarak gösterilen seri, bir önceki çeyreğe kıyasla talep algısı olumlu olan firmalar ile olumsuz olan firmalar arasındaki farkı göstermekte olup talep algısındaki değişimin boyutuna değil firmalar arası yaygınlığına ilişkin bilgi sunmaktadır.

Üretim faaliyetleri ilk çeyrekteki temposuna yakın bir görünüm sergilerken, iyimser beklentilerin korunduğu gözlenmiştir.

Yurt içi satışlarda görülen önceki çeyreğe kıyasla olumlu eğilim üretim faaliyetlerini destekleyici bir rol üstlenirken, ihracatta süregelen temponun büyük ölçüde korunduğu ve üretimi olumlu etkilemeye devam ettiği görülmüştür. Tedarik sıkıntılarının ilk çeyreğe kıyasla azalmakla birlikte sürdüğü, emtia fiyatları ve enerji giderlerinin de üretim faaliyetleri üzerinde baskı oluşturmaya devam ettiği aktarılmıştır. Bu çerçevede hammadde ve ara malında daha belirgin olmak üzere firmaların önceki dönemlere göre stok yönetimine daha fazla önem verdikleri gözlenmiştir. Öte yandan firmalar, yurt içi ve yurt dışı satış beklentileri doğrultusunda önümüzdeki çeyrekte üretimde mevcut temponun iyileşebileceğine yönelik öngörülerini paylaşmıştır.

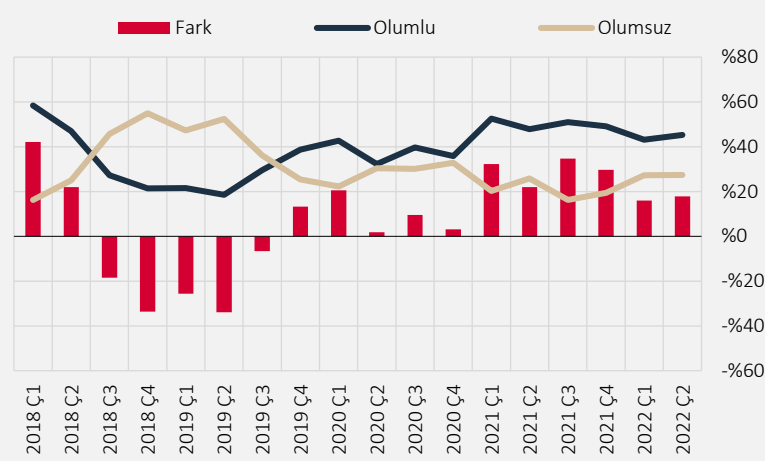
İhracat ağırlıklı veya ihracat bağlantılı çalışan firmaların yatırım duruşunun yurt içine yönelik çalışan firmalara kıyasla daha olumlu olduğu görülmüştür.

Artan emtia fiyatlarına bağlı üretim maliyetlerindeki yükselme ve talep belirsizliği nedenleriyle firmaların yatırım duruşlarında ihtiyatlılık göze çarpmaktadır. Bununla birlikte, daha güçlü bir talep ile karşı karşıya olduklarını değerlendiren ihracatçı firmaların yatırımlar konusunda olumlu ayrıştığı gözlenmiştir.

Firmaların yatırım planları arasında makine teçhizat ve enerji yatırımları öncelikli sırada yer almaktadır. Gıda, gıda bağlantılı ambalaj, makine, tekstil, hazır giyim, kimya, kauçuk ve plastik, inşaat yan ve fabrikasyon metal imalatçıların, makine ve cihaz yatırım planları dikkat çekmektedir. Görüşmelerde, özellikle Avrupa pazarına yönelik çalışan bazı imalat sanayii firmalarında Yeşil Mutabakata uygun üretim dönüşümüne ilişkin yatırım planlarının önceliklendirildiği, enerji maliyetlerindeki artışın etkisiyle GES yatırım iştahının da güçlü seyretmeye devam ettiği gözlenmiştir.

Bu dönemde gerçekleştirilen görüşmelerde özellikle uzun vadeli finansman koşullarının yatırımların finansmanında özkaynaklara yönelimi artırdığı gözlenmiştir. Finansman sorunları nedeniyle ertelenen bazı yatırımları başlatma veya niyet aşamasındaki bazı yatırımların öne çekilmesi konusunda ise Yatırım Taahhütlü Avans Kredisinin etkili olabildiği gözlenmiştir.

Grafik 2: Firmaların Yatırım Duruşu* (Gelecek 12 Aylık Dönem, %)

Kaynak: TCMB RESİM.

* Yatırım Duruşu, firmaların gelecek 12 aylık dönemdeki yatırım iştahı dikkate alınarak yapılan değerlendirmeyi göstermektedir. Fark olarak gösterilen seri, yatırım duruşu olumlu olan firmalar ile olumsuz olan firmalar arasındaki farkı göstermekte olup yatırım duruşundaki değişimin boyutuna değil firmalar arası yaygınlığına ilişkin bilgi sunmaktadır.

Yatırım duruşuna paralel olarak firmaların önümüzdeki dönemlerde mevcut istihdam düzeyini korumayı amaçladığı dikkat çekmiştir. Talep koşullarına ilişkin olumlu beklentilerin ve yetmişmiş çalışan bulma zorluklarının istihdam planlarında etkili olacağı anlaşılmaktadır.

Firmaların finansman ihtiyacı, işletme sermayesi ihtiyacındaki artışa bağlı olarak yükselmeye devam etmiştir.

Firmalar artan işletme sermayesi ihtiyacını temel olarak hammadde fiyatları ve enerji giderlerine bağlı olarak artan maliyetlerle ilişkilendirmiştir. İşletme sermayesi ihtiyacı artışı için nakit akış uyumsuzluğu, stok yönetimi gibi unsurlar da dile getirilirken, yatırım finansmanı konusunda özellikle uzun vadeli finansman ihtiyacına vurgu yapılmıştır.

İlk çeyrek sonunda gevşeyen kredi koşul ve standartlarının ikinci çeyrek genelinde de benzer seyrettiği görülmüştür. Çeyrek genelinde krediye erişimin sürdüğü gözlenirken, makroihtiyati tedbirlerle Haziran ayı itibarıyla koşul ve standartlarda bir sıkılaşma yaşandığına dair anekdotlar paylaşılmıştır. Kamu kaynaklı kredilerin bu sıkılaşmayı sınırladığı gözlenirken, TCMB kaynaklı ihracat ve yatırım taahhütlü avans kredilerinin destekleyici rolüne dikkat çekilmiştir.

Enerji ve küresel emtia fiyatlarındaki gelişmelerin maliyet artışı yönünde firmalar üzerinde baskı oluşturduğu vurgulanmıştır.

Yılın ikinci çeyreğinin genelinde firmaların maliyet kaynağı olarak en çok vurguladığı unsurlar özellikle döviz kuru hariç hammadde ve enerji olmuştur. Diğer taraftan Haziran ayı itibarıyla bazı firmalarca kur gelişmelerine de vurgu yapılmaya başlandığı görülürken, endüstriyel metal fiyatlarında son dönemde görülen düşüşlerin tedarik zincirinin uzunluğu ve sözleşme vadeleri nedeniyle firmaların girdi maliyetlerine henüz yansımadağı belirtilmiştir. Yoğun enerji kullanımı bulunan sektörlerde doğal gaz ve kömür maliyetlerinin ise ürün fiyatlarına yansıtıldığı görülmüştür.